POSTMODERNISM: HISTORICAL AND THEORETICAL CONSIDERATIONS

Monica SIMON
"Petru Maior" University of Târgu-Mureş

Abstract: This study focuses on the emergence and evolution of the cultural current of postmodernism. First of all, the relationship between postmodernism and postmodernity, the social and cultural background, will be considered, for an analysis of the changes that triggered the new paradigm. Then, the study will present the stages of development with an emphasis on some key concepts such as the new ontology, the new historicism, indetermination, and fluidization.

Keywords: postmodernism, postmodernity, ontology, historicism, instability

Amplu teoretizat, mult criticat sau chiar refuzat ca etichetă a unui fenomen cultural, politic, istoric şi cultural, subiect al multor dispute ale teoreticienilor, criticilor literari sau a filozofilor, postmodernismul reprezintă totuşi o actualitate greu de negat şi care a reuşit să supravieţuiască de-a lungul timpului în ciuda reticenţelor iniţiale care îi reduceau viabilitatea, legitimitatea sau chiar globalitatea.

Inflaţia conceptului de postmodernism este evidentă în prezent în toate domeniile: artă, societate, politică, istorie, filozofie asociindu-se cu termeni surprinzători, spre exemplu preşedinte postmodern, prinţesă postmodernă sau chiar sandvişuri postmoderne. În ciuda faptului că i s-a alocat un număr copleşitor de studii şi lucrări, postmodernismul îşi demonstrează constant propria-i complexitate refuzând închiderea sau fixarea şi rămâne un concept ambiguu, neclar sau aşa cum l-a numit iniţial Umberto Eco „bon a tout faire".

Raportul postmodernism - postmodernitate

Încercările de definire a postmodernismului sunt multiple, însă ele suscită discuţii preliminare. Dacă pentru Mircea Cărtărescu „postmodernismul este epifenomenul cultural, artistic şi, în cele din urmă, literar al postmodernităţii"[1], această definiţie înglobează termeni diferiţi pe a căror clarificare se construieşte orice tratare teoretică a postmodernismului. Astfel, o primă explicaţie trebuie acordată *postmodernismului* şi *postmodernităţii*, a căror utilizare este deseori una cu caracter ambiguu, însă distincţia dintre ele este aceea dintre „curentul cultural numit „postmodernism" şi condiţia socială sau existenţială care poate fi descrisă ca postmodernitate"."[2]Astfel postmodernitatea desemnează condiţia socială şi istorică reflectând mutaţiile ce s-au produs la aceste nivele şi care facilitează dezvoltarea postmodernismului ca şi curent cultural.

Într-adevăr începând cu anii 60 lumea începe să capete un nou aspect, o nouă culoare sau mai multe culori. În primul rând, emergenţa tehnologiilor de orice fel reprezintă intrarea într-o nouă eră, trecerea de la epoca industrială la cea postindustrială şi implicit transformarea societăţii într-una de consum cu pretenţiile sale de noi produse. În al doilea rând, boom-ul tehnologiei informaţionale, a radioului, televiziunii, internetului l-a determinat pe Gianni Vattimo să eticheteze societatea contemporană ca „o societate a comunicării generalizate (o societate de mass-media)"[3]. În al treilea rând, disiparea hegemoniei europene, dispariţia

[1] Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1999, p. 79
[2] Virgil Nemoianu, *Postmodernismul şi identităţi culturale. Conflicte şi coexistenţă*, Iaşi, Ed. Universităţii „Al. Ioan Cuza", 2011, p. 30
[3] Gianni Vattimo, *Societatea transparentă*, Constanţa, Ed. Pontica, 1995, p. 5

BDD-A22092 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:03 UTC)

imperialismului şi a colonialismului sunt alte aspecte ce fac trecerea spre postmodernitate. În al patrulea rând, un punct de cotitură a fost stabilit şi de mişcarea Flower-power şi de revoluţia sexuală prin forţele lor eliberatoare, surprinse cel mai bine de prefixul *post-* care marchează sfârşitul modernităţii şi începutul unei alte perioade. Acesta este momentul reconceptualizării termenului de postmodernism.

Iniţial utilizat într-un sens restrictiv în America de poeţi precum Randall Jarrell, John Berryman sau Charles Olson în discuţiile despre noile tendinţe ale poeziei de la sfârşitul anilor 1940 şi din anii 1950. Cam în aceeaşi perioadă istoricul englez Arnold Toynbee foloseşte termenul legat de o profeţie oarecum apocaliptică, ceea ce poate fi justificat de brutalitatea şi tragismul celui de-al Doilea Război Mondial, prin faptul că această nouă eră postmodernă ar putea fi ultima din istoria Occidentului. De partea cealaltă a oceanului, acolo unde efectele nimicitoare ale războiului au fost mai puţin resimţite, poeţii americani „au eliberat noţiunea de postmodernism de angoasele pesimiste cu care o învestise Toynbee şi au salutat noua epocă, văzând în ea un timp exaltat”[4]. O astfel de viziune este cea mai potrivită în contextul mişcărilor revoluţionare din America, aici asimilându-se termenul atât de bine încât a continuat să fie utilizat şi după ce dezlănţuirile frenetice ale revoluţiei au luat sfârşit. De aici el s-a extins atât în alte domenii cât şi la nivel internaţional.

Virgil Nemoianu sintetizează trăsăturile postmodernităţii distingându-le într-un număr de nouă sugestive pentru înţelegerea acestei stări specifice contemporaneităţii. Printre acestea, ar trebui menţionate şi dezvoltate câteva dintre ele, bunăoară viteza de mişcare în continuă creştere ce înlesneşte mobilitatea pe întregul glob şi nu numai precum şi centralitatea comunicaţiilor. În cadrul discuţiilor despre societatea comunicării, reticenţele iniţiale au fost depăşite. Gânditori moderni precum Adorno în *Dialectica Iluminismului* şi *Minima Moralia* anunţau efectele de omogenizare şi uniformizare ale societăţii provocate de tehnologia informaţională. Mai mult mass-media au fost considerate drept mijloacele favorabile pentru instalarea regimurilor totalitare şi a dictaturilor prin propagandă. Paradoxal, naşterea postmodernităţii coincide cu explozia mass-media capabilă nu să transforme societatea într-una mai transparentă, în termenii lui Vattimo, sau stereotipizată ci într-o societate haotică, anarhică, dezorganizată dar mult mai complexă. E modalitatea prin care o multitudine de voci iau cuvântul pentru a se face auzite, cunoscute, nu una singură cum anticipa Adorno. Varietatea mijloacelor de informare şi accesul la acestea a devenit aparatul ce educă, formează opinii şi modul de gândire al oamenilor.

Ca o consecinţă directă a intensificării mijloacelor de comunicare este relaţia tensionată dintre globalism şi multiculturalism. Globalismul este cel care vizează uniformizarea şi eterogenitatea în timp ce multiculturalismul, cu sorgintea sa romantică, este îndreptat înspre multiplicarea de *weltanschauungen*, proclamarea diversităţii, acceptarea diferenţelor de orice fel, toleranţa. Din juxtapunerea celor două se iveşte probabil aşa numita „condiţie postmodernă” care se poate „să nu fie decât un cazan în care nenumărate variante de interacţiune dintre globalism şi multiculturalism fierb şi dau pe dinafară, provocând multora o stare de confuzie, de nesiguranţă şi de angoasă în ceea ce priveşte viitorul”[5].

Tot în aceeaşi direcţie a exploziei tehnologiei informaţionale se înscrie şi „transferul de la regularităţile raţionaliste de tip mobil, aşa cum au fost ele instituţionalizate de revoluţia Gutenberg/Caxton, la vizualitate, prezenţă virtuală şi interacţiune computerizată”[6] cu efectele pe care le produce şi anume apartenenţa la comunităţi ale spaţiului virtual şi şansa utilizatorilor de a-şi crea noi identităţi şi existenţe.

[4] Matei Călinescu, *Cinci feţe ale modernităţii*, Iaşi, Ed. Polirom, 2005, p. 324
[5] Virgil Nemoianu, *op. cit*., p. 223
[6] *Idem*, p. 35

BDD-A22092 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:03 UTC)

În cadrul societăţii postindustriale accentul cade pe procesarea informaţiei şi nu pe cea a materiei prime ceea ce conduce la transformări din punctul de vedere al productivităţii la nivel societal: nu muncitorul din diferite domenii este factorul de producţie ci intelectualul. În plus, profesiunile au devenit mai liberale făcând loc femeilor în poziţii care erau altă dată atribuite bărbaţilor reechilibrând astfel relaţiile dintre sexe. Mai mult decât atât, asistăm la un fenomen de distrugere şi regândire a conceptului de familie tradiţională.

Postmodernitatea pare a fi caracterizată de o reierarhizare a valorilor. Ceea ce a fost până acum considerat a fi valoare este, în postmodernitate, chestionat astfel încât ea este înlocuită tocmai cu neîncrederea şi relativizarea. Chiar şi trecutul şi memoria sunt supuse problematizării prin parodie şi ironie.

Încercarea de a contura postmodernitatea vădeşte complexitatea acestei condiţii istorice cu nenumăratele şi profundele sale mutaţii la nivelul societăţii, istoriei, gândirii şi existenţei. Schimbări importante s-au petrecut şi în cadrul paradigmei ştiinţifice, cum ar fi principiul indeterminării al lui Heisenberg, teoriile ştiinţifice ale lui Thomas Kuhn, problema ireversibilităţii timpului, care îşi găsesc ulterior ecoul în conştiinţa artistică. În consecinţă, acesta este solul din care se hrăneşte postmodernismul ca şi curent cultural care pune într-o nouă lumină concepte precum realitate, cunoaştere, individ, artă, istorie.

Postmodernismul internaţional

Multitudinea studiilor despre postmodernismul internaţional face dificilă o teoretizare exhaustivă a curentului cultural. Atât numărul mare cât şi diversitatea discursurilor teoretice ale postmodernismului care de multe ori pot apărea drept contradictorii au determinat încercarea de a sintetiza direcţiile generale şi variate ale acestuia din perspectivă diacronică, cu succinte referiri la tipurile de postmodernism care s-au conturat în interiorul fiecăreia dintre etape. S-a constatat existenţa a trei stadii importante ale postmodernismului. Demersul teoretic al postmodernismului a avut iniţial, între anii 50 şi 70, un caracter disparat şi puţin polemic, lucru justificat de dificultatea instalării noii paradigme. Chiar dacă nu a asigurat nici definirea termenului şi nici nu a avut nicio contribuţie în plan estetic, a fundamentat baza pentru dezvoltarea postmodernismului. În această perioadă rămâne notabilă contribuţia lui Leslie Fiedler[7] prin asocierea fenomenului postmodern cu o post-cultură a cărei coordonată este renunţarea la valorile consacrate până în acel moment. În plus, tot ei îi aparţine regândirea ierarhiilor în domeniul artei prin abandonarea distincţiei dintre arta înaltă şi cultura de masă a cărei funcţie ar fi „să modifice conştiinţele”[8].

Începând cu anii 70 până în anii 90 lucrările teoretice ale postmodernismului cunosc probabil etapa cea mai prolifică din perspectiva polemicilor pe care le naşte. Termenul a început să aibă o utilizare mai largă şi să fie asimilat de diferite domenii, în special de critica literară şi artistică. Această perioadă a fost etichetată drept „postmodernism clasic” şi se raportează la lucrări şi concepte devenite acum „clasice”. Aici se încadrează faimoasa dispută Habermas/Lyotard. Poziţia neomarxistului Habermas este una refractară la tendinţele, numite în mod eronat neoconservatoare, ale poststructuralismului francez (Jacques Derrida, Michel Foucault) pe care le asociază cu postmodernismul. Reproşul pe care îl aduce acestora se leagă de mişcările lor împotriva valorilor modernismului şi se sprijină pe argumentul apropierii lor de Heidegger şi Nietzsche, filozofii modernismului. Indirect este şi un atac la adresa lui Lyotard care îi contestase teoria cunoaşterii şi care abordează eşecul metafizicii şi al „marilor poveşti de legitimare”. Cunoaşterea în viziunea lui Lyotard nu mai este legitimată de „metanaraţiuni”, care în postmodernitate şi-au pierdut viabilitatea, şi sunt înlocuite de

[7] Leslie Fiedler, *The Collected Essays of Leslie Fiedler*, vol. II, New York, Stein and Day, 1971
[8] Susan Sontag, *Against Interpretation*, New York, Deli, 1966

BDD-A22092 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:03 UTC)

povestioare autohtonizate, astfel încât universalul modernismului devine localul postmodernismului.

Sub aspectul ontologiei contribuţia filozofului italian Gianni Vattimo este considerabilă. „Sfârşitul modernităţii" proclamat de acesta este indisolubil legat de ideea de criză - criză a istoriei, a progresului, a realităţii - ce derivă din explozia mediatică. Istoria încetează să mai fie un proces unitar din cauza pierderii punctelor de referinţă clare. Dezordinea creată determină un nou concept de progres „în societatea mijloacelor de comunicare … îşi face drum un ideal de emancipare care are la baza lui, mai degrabă, oscilarea, pluralitatea şi, în definitiv, erodarea a însuşi principiului de realitate"[9]. Cu cât mijloacele de informare se multiplică, cu atât imaginea asupra realităţii devine mai distorsionată, făcând astfel ca realitatea să nu mai fie un concept unic ci unul multiplu, pluralist modelat de o încrucişare de imagini diverse. Lumea adevărată devine, aşa cum anticipase Nietzsche, o poveste prin pierderea sensului realităţii.

Anii 80 au iniţiat dezbateri aprinse între modernism şi postmodernism. În acelaşi timp, au însemnat pentru postmodernism asocierea sa cu artele şi cultura vizuală pornindu-se de la ideea că accentul cade acum pe jocul imaginilor. Mai mult, conştientizarea faptului că nu mai există nimic nou de spus determină revizitarea şi reciclarea trecutului în maniere diferite. În acest context, discuţia despre postmodernism se reclamă din domeniul arhitecturii, ca fiind una dintre cele mai accesibile arte vizuale, pentru a putea fi aplicat apoi în literatură. În timp ce modernismul şi-a exhibat propria atitudine mai mult sau mai puţin reticentă faţă de tradiţie, în funcţie de „feţele modernităţii" – avangardismul ca fiind cel mai reacţionar dintre toate, postmodernismul a realizat o mişcare inversă „trecutul a început să fie revăzut cu insistenţă, nu doar ca un depozit de forme moarte şi demodate, refolosibile într-un context raţionalist, ci ca un spaţiu „dialogic" de înţelegere şi autoînţelegere, un spaţiu unde probleme complicate fuseseră rezolvate într-o manieră inventivă, unde întrebări recurente primiseră răspunsuri creatoare şi unde obstacole precum „contradicţia şi complexitatea" (pentru a cita termenii predilecţi ai lui Venturi) dăduseră ocazia unor strălucite descoperiri tehnice şi estetice" [10]. Aceeaşi tendinţă se regăseşte şi în literatură acolo unde ficţiunea postmodernă iniţiază o relaţie dialogică între prezent şi trecut, o reconsiderare a trecutului, în afara căutării unei semnificaţii transcendente caracteristică modernismului. Este vorba de ceea ce numeşte Ihab Hassan, ale cărui cercetări se înscriu în domeniul pionieratului în ceea ce priveşte teoria postmodernismului, unul dintre primii şi cei mai importanţi teoreticieni ai postmodernismului, „prezenţa trecutului" sau „prezent-ificarea" lui.

Abordând noul istoricism sau noutatea trecutului plecând de la arhitectură pentru o mai profundă înţelegere a fenomenului literar, Matei Călinescu notează modalităţile prin care trecutul devine prezent remarcând predilecţia postmodernilor către „dezunificarea şi desimplificarea imaginii noastre despre trecut. Esenţialmente pluralist, istoricismul arhitecturii postmoderne reinterpretează trecutul dintr-o multitudine de unghiuri, de la cel drăgăstos-ludic la cel istorico-nostalgic, incluzând atitudini şi stări de spirit precum ireverenţiozitatea umoristică, omagiul indirect, amintirea pioasă, citatul spiritual şi comentariul paradoxal". Opinia lui Umberto Eco, cel în a cărui activitate se reunesc atât practica precum şi teoria postmodernismului literar, se dovedeşte a fi una mult mai radicală. Postulând lipsa de inocenţă a lumii contemporane, el consideră ca acel „deja-spus" trebuie reconsiderat şi poate reevaluat numai la modul ironic deoarece „jocul ironiei are o implicare complexă în seriozitatea scopului şi a temei. Ironia este poate singurul mod prin care astăzi putem fi serioşi"[11].

[9] Gianni Vattimo, *op. cit.*, p.35
[10] Matei Călinescu, *op. cit.*, p.273
[11] Umberto Eco, apud. Linda Hutcheon, *op. cit.*, p.73

BDD-A22092 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:03 UTC)

O lucrare de referinţă în elaborarea unor teorii filozofice şi literare ale postmodernismului în America este „Dezmembrarea lui Orfeu”[12] a lui Ihab Hassan prin intermediul căreia postmodernismului i se conturează o identitate. Lui i se datorează promovarea sa în Europa şi, probabil, contactul lui Lyotard cu termenul. Multe dintre lucrările din domeniul literaturii împrumută trăsăturile identificate de acesta pentru a descrie postmodernismul. Criticul distinge trei tipuri de postmodernism – avangardist, contracultural şi poststructuralist. Postmodernismul stă, în opinia sa, sub semnul indeterminanţei, un termen nou introdus în lexiconul postmodernismului şi care este rezultatul procesului de aglutinare a indeterminării şi a imanenţei, admiţând faptul că postmodernismul se construieşte pe logica „atât/cât şi” spre deosebire de logica „ori/ori” a modernismului.

În încercarea de a trasa anumite trăsături definitorii ale postmodernismului, Linda Hutcheon susţine că acesta „este caracterizat de energia derivată din regândirea multiplicităţii şi a provizoriului”. De fapt, „provizoriu” este unul dintre cuvintele-cheie în cartea sa, el apare cu o frecvenţă foarte mare şi probabil că împreună cu „paradoxal” sunt cuvintele cel mai des asociate postmodernismului. La rândul său Eco a sugerat că momentul naşterii postmodernismului coincide cu realizarea că lumea este privată de un centru fix. Proiectul postmodernismului refuză adevărul absolut, ridică întrebări şi nu caută răspunsuri, stabileşte contradicţii, provoacă certitudini, acceptă deschiderile şi refuză închiderea, concluziile, teleologicul, totalitatea, construieşte „o lume de provizorat şi indeterminare”[13] folosind termenii predilecţi ai Lindei Hutcheon. Eticheta de paradoxal sau contradictoriu aplicată postmodernismului este foarte bine surprinsă în definiţia oferită de Charles Russell şi care înscrie întreaga sa esenţă ca fiind „o artă a criticii, fără nici un mesaj, exceptând nevoia de continuă interogare. Este o artă a neliniştii, cu un public deloc bine definit în afară de cei care sunt predispuşi la îndoială şi căutare.”[14]

Pentru a concluziona sintetizând, postmodernismul Occidental se prezintă sub două feţe: „de o parte se află cei care definesc postmodernitatea în termeni de descentralizare, deconstrucţie, dispersie, fragmentarism, precum Ihab, Hassan, Lyotard, Baudrillard etc. De cealaltă parte, cei care o imaginează în termeni de pluricentrism, eclectism, toleranţă, coabitare, precum John Barth, U. Eco, G. Vattimo, G. Durand, definiţie ce ar putea fi numită „noua antropologie” sau „neohermetism”. Distanţa dintre cele două clase este dată de opoziţia dintre conceptele de fragmentare, al şcolii poststructuraliste, şi de reintegrare, al gândirii neohermetice.”[15]

Departe de a fi o cuprindere completă a perioadei de apogeu a postmodernismului, în concordanţă cu principiile sale antitotalizatoare, această trecere în revistă a unora dintre direcţiile paradigmei culturale întăresc concluzia teoreticienilor care tind să îi eticheteze termenul „impur”, „impur pentru că tinde să îmbrăţişeze totul şi să amestece totul”[16]. Modul în care a contaminat toate domeniile, felul în care deconstruiesc, fragmentează, contestă tocmai ceea ce include, problematizează şi chestionează fără a căuta un răspuns, deconstruiesc conduc spre un al treilea stadiu.

A treia şi, rămâne de văzut dacă şi ultima, etapă parcursă de postmodernismul cultural este cea care debutează în anii 90 şi continuă până în prezent. Acum se petrece o transformare interesantă în evoluţia fenomenului şi anume o mişcare de la dominare înspre latenţă sau retragere care îşi găseşte justificarea în încercarea de a ordona spaţiul entropic al

[12] Ihab Hassan, *The Dismemberment of Orpheus: Toward a Postmodern Literature*, Madison, University of Wisconsin Press, 1971
[13] Linda Hutcheon, *Poetica postmodernismului*, Bucureşti, Ed. Univers, 2002, p. 180
[14] Charles Russell, *The Avant-Garde Today: An International Anthology*, Urbana, Illinois University Press, 1981, p. 58
[15] Corin Braga, *10 studii de arhetipologie*, Cluj Napoca, Ed. Dacia, 2006, p. 234
[16] Mihaela Constantinescu, *Forme în mişcare*, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 1999, p. 36

BDD-A22092 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:03 UTC)

postmodernismului. Dificultatea de a coopera cu un „antisistem" îi determină pe unii teoreticieni, spre exemplu Olsen, de a chestiona însăşi capacitatea, puterea de rezistenţă în faţa respingerii sistemelor. În încercarea de a ordona conceptele şi teoriile postmoderne, oarecum haotice, contradictorii şi greu de evaluat, studiul lui Margaret Rose[17] realizează o cartografiere mulată pe principii maniheiste pentru a surprinde varietatea şi diversitatea discursurilor teoretice atât cu sensuri pozitive cât şi negative.

Mai mult decât atât, eforturile lui Virgil Nemoianu sunt îndreptate înspre identificarea unor „insule de ordine" în spaţiul anarhic al postmodernismului. Atunci când religiosul şi cultura intervin în discuţie postmodernismul capătă un aspect mai luminos şi deloc demonic. Chiar în contextul postmodernismului „marile religii monoteiste, departe de a se veşteji, sunt mai înfloritoare ca niciodată"[18]. La fel de optimiste sunt şi perspectivele în ceea ce priveşte cultura în cadrul căreia elementele de continuitate sau pilonii de stabilitate se conturează tocmai prin faptul că „bogăţia trecutului cultural nu este negată, ci mai degrabă reasamblată în moduri adesea deconcertante"[19]. Iar „literaturii îi este caracteristic faptul că o parte a identităţii constitutive şi definitorii a tradiţiei literare o reprezintă interacţiunea multiplicităţii. Ambiguitatea, indeterminarea, fluiditatea, instabilitatea textuală, abundenţa de sensuri (uneori opuse, contrastante) sunt mereu deja o parte a literaturii"[20].

The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development , as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652.

Bibliografie selectivă

1. Braga, Corin, *10 studii de arhetipologie*, Cluj Napoca, Ed. Dacia, 2006
2. Călinescu, Matei, *Cinci feţe ale modernităţii*, Iaşi, Ed. Polirom, 2005
3. Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1999
4. Constantinescu, Mihaela, *Forme în mişcare*, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 1999
5. Fiedler, Leslie, *The Collected Essays of Leslie Fiedler*, vol. II, New York, Stein and Day, 1971
6. Hassan, Ihab, *The Dismemberment of Orpheus: Toward a Postmodern Literature*, Madison, University of Wisconsin Press, 1971
7. Hutcheon, Linda, *Poetica postmodernismului*, Bucureşti, Ed. Univers, 2002
8. Nemoianu, Virgil, *Postmodernismul şi identităţi culturale. Conflicte şi coexistenţă*, Iaşi, Ed. Universităţii „Al. Ioan Cuza", 2011
9. Rose, Margaret A., *Parody, ancient, modern, and post-modern*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993
10. Russell, Charles, *The Avant-Garde Today: An International Anthology*, Urbana, Illinois University Press, 1981
11. Sontag, Susan, *Against Interpretation*, New York, Deli, 1966
12. Vattimo, Gianni *Societatea transparentă*, Constanţa, Ed. Pontica, 1995

[17] Margaret A. Rose, *Parody, ancient, modern, and post-modern*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993
[18] Virgil Nemoianu, *op. cit.*, p. 39
[19] *Idem*, p. 40
[20] *Idem*, p. 241

BDD-A22092 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:03 UTC)